

T A R İ H
VESİKALARI

Sayı: 13

Ağustos 1944

Cilt: III

TEŞRİFATÎ NAİM EFENDİ TARİHİ

Eser hakkında bilgiler:

Bu eser, Fatih-Millet kütüphanesi «Selimiye - Pertev Paşa» kısmı yazmalarından olup «Tarih-i Teşrifatî Naim Ef.» adıyla 464 numarada kayıtlıdır. Eserin maddî vasıfları aşağıda gösterilmiştir:

Yaprak sayısı: 6+111, cilt ölçüsü: 180×309, kâğıt ölçüsü: 183×306, yazı ölçüsü: 117×290, satır sayısı: 31, yazısının nevi: güzel nesih, kâğıt: abadi şeker rengi, cilt içi: ebri kâğıt kaplı. Asıl metnin birinci yaprağında başlık müzehheptir. Metin her sahifede altın cetvel içindedir. Başta altı yaprakta fihristi vardır. Birinci sahifede «Vakf-i kütübhan-e-i hânikah-i Selimiye» mühürü bulunmaktadır.

Eser, Selim III. ün tahta çıktığı (H. 11 recep 1203 = M. 7 nisan 1789) tarihinden (H. 1206 = M. 1791/1792) tarihine kadara olan olayları ihtiva eden 111 bahisten mürekkep bir «hususî tarih»tir. Bu esere konu teşkil eden tarihî devir, «Tarih-i Cevdet» in 4 üncü (s. 234-265) ve 5. inci ciltleriyle «Âsım Tarihi» nin birinci cildine de mevzu olmuştur. Ancak bu eserin müellifi Naim Efendinin Abdülhamid I. tarafından (H. 1201 = M. 1786/1787) yılında vak'anüvis vekillğine tayin olunduğu ve Selim III. tarafından da kendisinden devlet sırları dahi saklanmamak kaydıyla «müceddeden ve bil-asale zabt-i vakayi» hizmetine memur edildiği, eser Selim III. ün bütün hareket ve faaliyetleri için lehte bir görüşün mahsulü olmakla beraber «Tarih-i Cevdet»in 4 üncü ve 5 inci ciltlerindeki tarihî görüşe birçok noktalarda uymadığı ve «Âyine-i Zurefâ» da ve «Ravzat ül-Azîziyye» deki Osmanlı devletinin Vak'anüvisleri cetvelinde bu zat ve eseri hakkında hiçbir kayda raslanmadığı gibi, Cevdet Paşa da tarihinin me hazlarını sayarken bu zatın eserinden ve devrin olayları arasında Teşrifatî Naim Efendinin Vak'anüvis vekillğine ve sonradan da «zabt-i vakayi» hizmetine memur olduğundan hiç bahsetmemiş bulunduğu cihetle bir köşede unutulup kaldığı anlaşılan «Tarih-i Teşrifatî Naim Ef.» nin bu devrin tarihi üzerinde inceleme ve araştırma yapacak olanlar için özel bir değer taşıyacağı umulmuş ve bu bakımdan Türk harfleriyle neşri faydalı görülmüştür.

Bu tarihî devir üzerinde inceleme ve araştırma yapacaklara bir kolaylık olmak üzere bu eserin, hususî özelliğini teşkil eden tarihî görüşün «Tarih-i Cevdet»in 4 üncü ve 5 inci ciltlerindeki tarihî bilgilere göre farkları haşiyelerde kısa notlar halinde açıklanmıştır. Bu iş için Tarih-i Cevdet'in «tertib-i cedid» 1309 ikinci basımı esas tutulmuştur.

Müellif hakkında bilgiler:

Müellif Teşrifatî Naim Ef. nin hal tercümesi hakkında Osmanlı müelliflerinde hiçbir malûmat yoktur. Bu hususta Şemsettin Sami'nin Kamus ül - A'lâmı da bir bilgi vermiyor. Yalnız «Sicill-i Osmanî yahut Tezkire-i Meşahîr-i Osmaniye» de Naim Ef. nin asıl adının Mehmet olduğu, «Bab-ı Âli» den yetişerek 1189 da (1775 te) teşrifat kisedarı ve 1196 da (1781 de) teşrifatçı olup 1200 (1785) muharreminin sonunda azledildiği, 1202 (1787) de Rikâb teşrifatçısı ve daha sonra asil olarak Teşrifatçı olduğu, 1212 (1788) ramazanın on yedisinde (28 şubat 1798 de) ölüp Şehzâde Camii kabristanına gömüldüğü yazılmaktadır [1].

Aziz BERKER

Mf. Vekillîği Kütüphaneler Müdürü

1] Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, c. IV, s. 576.

Safha-i ceride-i Sultaniyye ve levha-i mecelle-i hâkaniyye zib ü zîver-i hamd ü senâ-yi zât-i bîçûn ile muanven ü mücellâ ve salevat ü selâm-i şefî'ül-enam ile müvaşşah ü muhallâ kılındıktan sonra bu vechile bast-i mekal ve ifade-i mâ-vaka'-i hâl olunur ki tafsili cerâyid-i vekayi'de mastûr olduğu üzere Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye ile Rusyalu beyninde yüz seksen sekiz senesi Kaynarca musalahası namiyle vaki olan musalahadan sonra Çariçe-i bed-ahdin hilâf i şurût-i muhadene bazı tekâlif-i nâ-becâları ve hususâ Cezîre-i Kırımı derdest itmek bâbında güzêrân iden hiyel ü hud'aleri mani-i musâfât-i hakikî olmağla Devlet-i Aliyyeye emn-i tâm hasıl olmadığından iki yüz bir (1786) senesine gelince (ye kadar) tarafeyn munakaşatdan hâli olmayub sene-i mezbûrede ez-ser-i nev tekevvün iden ihtilâfat-i kıl ü kaal âkibet müeddi i hurûb ü kital olıcak el-küfrü milletün vâhîde (الكفر ملة واحدة) fehvası üzere Nemçe Çâsârı dahi Çariçe-i mesfûre ile ittîfak ve ittîhad ve hem-rev-i meslek-i şîkak olmalarıyle bi-takdir illahi taâlâ (بتقدير الله تعالى) iki cânibe dahi sefer-i humâyun vukuuna sebeb âhd-i saltanat-i hâzret-i Abdülhamîd handa Serdar-i Ekrem Yusuf Paşa hasb el-iktiza evvelâ Nemçelü tarafına atf-i zimam ve sevk-i ordu-yi islâm itmeleriyle mu'tad üzere rikâb-i kâmyabda kalacak vükelâ-i saltanat ve hademe-i devlet nasb ü tayin kılındıkda bu abd-i aciz nahi vak'a-nüvisî vekâletiyile me'mur buyurulmuş idim Binaan aleyh hareket-i ordu-yi humayun tarihinden bed' olunub Hudavendigâr i sabîk efendimiz hazretlerinin irtihal-i dar-i beka buyurdıkları iki yüz üç senesi receb ül-müreccebinin onuncu (6. IV. 1789) gününe gelince (ye kadar) vukuat-i rûz-i merre ile bazan zafer-yab olabildiğimiz havadisat-i kevnîye zabtına hasb et-taka sarf-i yaray-i liyakat olundu Lâkin tahrir-i defter-i vukuatdan garaz nev-be-nev meclâ-yi sünûh olan etvar ve muamelât-i vakt ü zaman ü ahval ü asar celî ve nihan etrafiyle sebt-i cerîde-i beyan kılınub vaktiyile mutalâa iden kâr-güzaran-i erbab-i maslâhat nef' ü faideden hali olmamak iken tarih-i mezburda bulunan vükelâ-i devlet bu emr-i ehemmin husûl ve itmamına çendan sarf-i himmet itmeyüb vakayi' tahririne memur olanlar dahi hafaya-yi umûr-i Devlet-i Aliyyeye hod-be-hod zafer-yab olmak haric-i vüs' ü kudret olmağın abd-i hakîrin müddet-i mezkûrede tesvid eylediği evrakın hulâsa-i meali yalnız vakayi-i rûz-i merre ile tevarih-i azl ü nasb-i erbab-i meratibe maksur ve garaz-i aslı olan dekayik-i umûr-i lâzime beyanından dûr ü mehcûr idi Amma ki nevbet-i hilâfet-i uzma ve tasarruf-i saltanet-i kübra bil-irsi vel-istihkak zübde-i şehriyaran-i afak ve umde-i tacdaran-i alel-ittlak olan Sultân Selim Han ibn üs-Sultân Ahmed Han hazretlerine teveccüh ve ikbal ve ve ber-fehva-yi inn-el-arza yûrişühâ men yeşâü min 'ibâdihî (ان الارض يورثها من يشاء من عباده) bil-cümle mâkalid-i memalik-i osmanî ve masalih-i kaasi ü

edanî dest-i ma'dilet-peyvest-i şahanelerine intikal eyleyicek zat-i ma'dilet-ayat-i hüsrevanelerinde merkûz olan maye-i adl ü mürüvvet ve şîme-i kerime-i rahm ü şefekat lâzimesince din ü Devlet-i Aliyyeye nafi' masalih-i hayriyyenin tanzim ü temşiyetine ve tahsil-i vukuf-i künh ü hakayik-i ahval-i ammeye sarf-i himmet-i şahañe buyurmalariyle balâda beyan olunduğu üzere ehemmi mühimmat-i Devlet-i Aliyyeden olan zabt-i vakayi' hususunun dahi vech-i lâyıki üzere taht-i rabıtaya idhal olunmasına irade-i aliyyeleri taallûk itmekle fimaba'd bu abd-i bî-mikdar ve zerre-i hâksarlariyçün kemâkân zabt-i vekayi' hidemetinde kıyam ve tekellüfat-ı münşiyânededen âri vechile emr-i tahrirde bezl-i ihtimam itsün ve mâye-i rabıta-i tarih-nüvisân-i devlet ancak mahremiyyet-i hafâyâ yi maslahatdır Bu suretde kendüsünden bazı serair-i Devlet-i Aliyye dahi ketm olunmasun deyü Kaimmakam (Kaymakam) Paşa kullarına hitabeñ hatt-i humâyun-i mevhîbet-makrunları şeref-yâfte-i sudûr olmgla müceddeden ve bil-asâle me'mur olub ibtidây-i cülûs-i humâyun-i ma'dilet-makrunlarından bed' ile tahrir-i şürû' ve fermûde-i cihan-muta'-i şahâneleri üzere tahrir-i mücelledât-i tevârihde müsteskal-i erbâb-i ül-il-elbâb olan istilâhât-i mütetabiat ül-izafât-i münşiyâne ve tekellüfat i dûr ü diraz i bî-nemekânedden keff-i kalem-i ictinab ve nakl-i beyan ü vukuât ve vafı ü tarif-i ba'zı zevât mahallerinde hasb et-tâka garaz ü himayeden taarri ve hod-be-hodâne medh ü zem ve tatvil-i bî-faideden teberri vadileri intihab kılındı.

Der zıkr-i tafsil-i cülûs-i humayun-i ma'dilet- makrun

İşbu bin ikiyüz üç senesi mâh-i recebin on birinci salı (7. IV. 1789) günü ki takvim-i sâlde şeref-i şems-i cihan-tâb ve kudûm-i meymenet-lüzûm-i şah-i âlemlerle bihterini eyyâm ü ezmân olduğu bî-şai-be-i kaydi irtiyabdır. Şevketlü kerâmetlü azemetlü kudretlü padişah i cihan veliyyi nimet-i amme-i alemiyân es-sultan ibn üs-sultan es-sultan Selim Han ibn üs-sultan ül-gazi Mustafa Han ibn üs-sultan Ahmed Han ebbed Allâhü mülkehu ilâ intihâ' iz-zamâni ve inkırağ id-devran (إله الله ملكه الى انشاء الزمان وانقراض الدوران) hazretlerinin kamet-i zibâ-yi hüsrevaneleri hil'at-i valâ-yi innâ ce'al-nâke halîfeten fil-arz (انا جعلناك خليفة في الارض) kerîmesiyle tezyin ve nâm-i nâmi-i dâveraneleri sultan ül-berreyn ve kâkan ül-bahreyn ile tâyin buyurulmak hususuna irâde-i aliyye-i samedânî taallûk itmeğın amm-i büzürgvârları padişah-i mağfûr hazretlerinin mürğ-i ruhları lâne-sâz-i kurb-i rahmet olıcak heman ikametgâh-i hüsrevaneleri olan makam-i âliden zuhûr ve hücre-i hırka-i saadeti zat-i şevket-âyât-i mülûkâneleriyle nûrûn-alânûr kıldılar ve der'akab Kaimmakam Paşaya irsâl-i peyâm ve emr-i biat-i

şahâne levazımına kıyâm buyuruldu Abd-i fakir ve bende-i pür-acz ü taksir dahi böyle bir evân-i şeref-iktiranda rikâb-i müstetâb-i şahânedede teşrifâtî hizmetinde bulunub

Zerreler şimdi heme şems-i cihân-tâb oldu
Makdem-i şâh-i cihân ile şeref-yâb oldu

fehvasınca ba'de ezîn her bir ednâ hademe-i rikâb-i saltanat gıpta-fermâ-yi eshâb-i câh ü miknet olmuşdur

Cihan ikbâl ile doldu serâpa
Fehamden sümme hamden sümme hamdâ.

Heman Kaimmakam Salih Paşa icâleten Bâb-ı Âsafiden Enderûn-i humayûna ve Reis-ül-küttâb Efendi Şeyh ül-islâm Efendiyi Saray-i hümayûna getürmek maslâhatına memur oldular Ba'dehû defâtîr-i teşrifatda tafsili mukayyed olduğu vechile vüzerâdan mevcut bulunan Kapudan-i Deryâ Gazi Hasan Paşaya ve ulema-yi a'lâm ve erkân-i saltanat ve ocak agavatnâ serîan ve âcilen Enderûn-i humayûnda kubbe altında bulunmalarıçün tezâkîr-i da'vet neşr olunub abd-i fakir dahi cümleden akdem Eederûn-i humayûna varub Bâb üs-saâdeden dühûl ve Arslanhane nâm odada cümleye intizarda olan Kaimmakam Paşa huzurunda kiyam ve (.....) itdim Padişâh-i âlem-penâh Hazretleri dâhi hırkâ i şerife odasında ibtidâen Kaimmakam Paşa kullarına mu'tad üzere serâsere dühte ferve-i sammûr-i faiz üs-sürür ilbâs ve sâir vürûd-idecek kullarına intizar eylediler Ba'dehû cenâb-i fetva-penâhî es-seyyid Kâmil Mehmed Efendi dâfleri ve Kapudan Paşa dahil-i meclis olmalarıyle mu'tad üzere üçü dahi huzûr-i humayûna da'vet olunub kürkler ilbâsından sonra müşarûn-ileyhim tekrar kubbe-i humayûna getürülüb ve bu esnada umûmen erbâb-i biat dahi hazır ve müheyyâ olmalarıyle mu'tad-i selâtîn-i adl-âyîn üzere Bâb üs-saade önünde tâht-i humâyûn kurulub ber-muceb-i defter-i teşrifat yemin ü yesâr ve piş ü verâsı tanzim ve müterakkib-i didâr-i saadet-asâr-i padişâh-i heft-iklîm olan erkân-i devlet saf-beşte-i makam-i ubûdiyet oldukları Babüs-saade Ağası vesatatiyleifade ve ihbar ve kudûm-i meymenet-lüzûm-i şahaneye intizar olundu Nâgehân şems-i münîr-i cihantab-âsa Bâb üs-saadeden zu hûr ve pertev-i şa'şaa-i nûr-i cemalleri sagîr ü kebîr ve bernâ vü pîrin kulûblerin pür-sûr ü sürûr idüb bî-ihhtiyar zemzeme-i Gülbank-i mâşâ'Allah ve velvele-i saada-yi 'aleyke 'avn-ullah ile sâha-i sarâyı leb-rîz eylediler Hakka ki bir padişâh-i zîba ve tâc-dâr-i cemâl-arâ müşahede olundu ki cebîn-i saadetlerinde asâr-i şecaat ü fetanet ve kemâl-i zekâ vü sehâ vü ma'dilet tâbân ve beşere-i şâhanelerinde envâr-ı feyz-i kudret iyân ü

dürahşân idi Yemin ü yerârlarında Dâr üs-saadet üş-şerife ve Bâb üs-saadet il-aliyye ağaları bagal-gîr olarak sahib-kıranî reftâr ile canibeyni muamele-i selâm-i şâhaneleriyle lûtf ü ihsanlarına mazhar ve sâat-ı sahîh ul-ayâr gurûbu dört saati tecavüz ider itmez taht-ı âli-baht-ı osmânî üzere cülûs-i meymenet-me'nûsları mukadder oldukda resm-i kadîm üzere evvelâ Nakîb ül-eşraf ve halâ sudur-i Rûm bulunan esseyid Derviş Muhammed Efendî dâîler-i düa ve biati eda ve ba'dehû muayede resmi üzere hademe-i rikâb-i saltanat ve Kapucubaşı ağalar hitamında Semahatlü Şeyh ül-islâm Efendi Kubbe altından getirülüb anlar dahi resm-i düa ve biati icra ve ba'dehû Kaimmâkam Paşa ve Kapudan Paşa ve sudur-i kirâm ve umumen ülemâ-yi a'lâm ve ricâl-i devlet ve vükelâ-yi saltanat ve ocak ağavatı yek-be-yek şeref-i biat-i humâyun ile teşerrüfden sonra kemâl-i şevket ü mahâbetle ve tarafeyne lü'lü'pâş-i muamele-i selâm olarak Enderûn-i humâyûna teveccüh ü azîmet buyurdılar Ve yevm-i mezbûrda cümleden akdem resm-i tuğrâ-yi cedid ve sikke-i hadîde yetiştirilüb icâleten ordu-yi hümâyuna gönderildi

Der-zikr-i ba'z-i evsaf-i padişâh-i islâm

Padişâh-ı şecaat-şîâr Hazretlerinin cemî-i etvâr-i mülûkâneleri tamam şân ü şükûh-i saltanata lâyük ve fenn-i silâhşorî ve isti'mâl-i alât-i harbiyyede mâhir ve faik olduklarından fazla selâmet-i tab'i nakkadları muktezasınca selis ü lâtif eş'arları olub ve müstazill-i sâye-i hilâfetleri olan ibad ullahâ rahm ü şefektle mecbûl ve şeriat-i garrâya ta'zim ü inkiyâd ile meşgul oldukları amme-i ibâd ullahın manzur ve ma'lûmu olmağla duâ-yi hayr-i enama bâdi olmuşdur Şöyle ki cülûs-i meymenet-me'nûs-i hümâyûnları vukuunun gicesi Hasköy nihayetinde harik-i cüz'î zuhûr idüb padişâh-i merhamet-şîâr Hazretlerinin bin-nefs azîmetleri melhuz değil iken zat-i hümâyûnlarında vedâ-i ilâhî olan gayret ve merhamet lâzimesince ekser-i zabitândan akdem bin-nefes azîmet ve in'am ve ihsan-i hüsrevâne ile itfasına bezl-i himmet buyurdıkları ve cülûs-i hümâyûnları yevmi salı olub ve yevm-i sebt vâlîde-i muazzama hazretlerinin alayı olmağla de'b-i dirîn-i padişâhân-i islâm üzere taklîd-i seyf-i mübarek alayı resmi hasb el-iktiza yedinci isneyn gününe te'hir olunmağın evvel (evvelâ yerinde kullanılmış olacak) salât-i cum'aya hasb er-rüsûm ikdam buyurulmıyacağı me'mul iken istizan olundukda kariha-i sabîha-i şehinşâhânelerinden merasim-i taklîd-i seyf icrası sünnet-i pâdişahân ve edâ-yi ferâiz ve vâcibât ise emr ü fermân-i cenab-i rabb-i müsteân ola hangisi takdim olunmak lâyük ve şer'-i şerife muta-

bıkdır deyü buyurub evvel [1] (evvelâ anlamında kullanılmış olacak) cum'ayı Ayasofya-i kebîrde teberrüken edâ buyurdıkları hususları ammeye ziyafet-i maneviyye olub fal-ı hayr addolunmağla sagır ü kebir ve berna vü pîr devam-i ömr ü devlet ü saltanatları daavâtına kıyam etmişlerdir Cenâb-ı hak vücûd-i hümayunların sûrî ve manevî afatdan maşun idüb serîr-i şevket-masîr-i mülûkânelerinde atval-i ömr ile pîr ve a'dâ'yi dini seyf-i hüsrevâneleriyle kahr ü tedmîr eyleye âmîn bicah in-nebiyy il-emîn مجاهد النبي الامين ve dahi kemâl-i mürüvvet ü fütüvvetlerinden biri dahi tasrih-i ihye i saâdetleri hususunda meşhûd-i enâm oldu ki sabika peder-i valâ-güherleri merhum cennet-mekân hazretlerinin zaman-ı sıhhatlarında kendülerinin Berber başları olan Ali Efendi müddet-i medideden berü Enderûn-i hümayûndan ihrac olunub tarîk-ı hâcegâna duhûl ve rikâb-i kâmyabda Mevkufatî vekili iken sultan-i kâmkâr hazretleri ismiyle zikr ü yâd idüb tesrih-i lihye-i humayûnları hizmetini mumaileyhe ihsan buyurmalariyle ammeyi memnun buyurdılar Kaimmakam-i âli-makam ve Bab-i âli ricali ve Kapudan Paşa ve Defterdar Efendi mu'tad üzere mumaileyhe kürk ve esb ve hizmet ve atiyyeler ile ikram eylemişlerdir

İlbas-ı hil'at-i umum der Bab-i Âsafi ber-mu'tad

Cülûs-i humayûn günü merâsim-i biat-i şâhâne ba'd el-eda umumen Bâb-i âliye gelinüb Kaimmakam Paşa buzurlarında evvelen Şeyh ül-islâm Efendiye kürkleri arz olunub ba'dehû Kapudan Paşaya ve Sadreyn-i muhteremeyn ve İstanbul Kadısı Efendilere kürkler ve umumen hademe i devlet-i aliyeye hil'atler ilbas olundu

Âmeden-i Hatt-i Humayûn be Kaimmakam Paşa ve ba'z-i vukuât

İrtesi çiharşenbih (çarşamba) günü Kaimmakam Paşaya hitaben Hatt-i Humâyûn-i şevket-makrun vurûd ideceği sâatiyle ihbar olunmağla umumen vüzerâ ve ricâl-i devlet ve erķân-i saltanat da'vet olunub arz odasında âmâde kılındılar Hatt-i Humâyûn-i şevket-makrunu Lala-i bâlâ-yi şehriyârî Mahmud Bey getirüb Kaimmakam Paşa hutuvât-i ta'zim ile istikbal ve ber-ser-i iclâl idüb Reis Efendi kıraat ve mazmun-i şerîfi cümleye işâat ve mîr-i müşarûnileyhe ferve-i sammûr ve hademesine hil'atler ilbas olundu

[1] Bu malûmat, Cevdet Tarihi, c. IV, s. 264 te de bir iki kelime değişikliği ile ay-
nen mevcuttur.

Suret-i Hatt-i Humayûn

Kaimmakam Paşa

Bi- emr illâhi taâlâ ammim Sultan Abdulhamid Han ecel-i müsem-mâsiyle âzîm-i dâr-i cinân olub nevbet-i hilâfet ve saltanat b'il-irsi vel-is-tihkak zat-i mekârim - simât-i pâdişâhâneme intikal itmekden naşi taht-i âli-baht-ı Osmânî üzere cülûs-i humayûnum vâki olmağla halâ Sadr-i a'zam Yusuf Paşa kemâkân sadrda ibkâ olunub istikbâl için Hatt-i Humayû-numla mühr-i humayûnum gönderilmek üzere ve düşmen-i dîn olan Mos-kov ve Nemçe keferelerine i'lâ-yi kelimet üllâh için ve ahz-i intikam olunma-dıkça seyf-i cihad-ı şehriyârânem idhal-i niyam olunmamak cezm-kerde-i daverânemdir Cenab-i hayr ün-nasrîn her halde fevz ü nusrat ihsan ve karîben fütûhât-i celile ile kâffe-i müminîni nâil-i sürûr eyleye B'il-cümle vüzerâ ve ülemâ ve ricâl-i devletimi ve ocaklu zabîtan ve âgavatımı ve mecmu hademe-i salatanat-i seniyyemi umûrlarında hayra ve din ü devlete nafi' hidemata muvaffak eyleye Benim duam sizinle ve din ü devlete sadakat idenler iledir Sadakat edenleri Allâh-i zül-celâl dâreynde saîd itsün Hiyaneti zâhir olanları kahr itsün Berren ve bahren tertibat-i seferiyenin tehire balmaması ve vakt ü zamaniyle yerlerine eriş-dirilmesi ve Sadr-i a'zamın tarafından gelen tahrirat üzere mevâdd-i mat-lûbenin temşiyeti ve ocakların nizamı ve ser-hadlerin takviyesi ve İslâm-bol (İstanbul) sükkânının zehayir ve levazımları celbinde kusûr olun-maması ve din ü devletime nâfi masalihin gerü kalmaması hasil-i kelâm kâff-i umûr-i devletimde rizâ-yi şahaneme muvafakat vechile idaresi kat'â matlûb-i şerifimdir Temam hizmet ve ikdam vakitlerimizdir Cenab-i Hak her halde cümleyi mazhar-i tevfik eyleye âmin [1] Temmet

Yevm i mezkûrun irtesi günü soffa-i humayûnda rikâb olmağla Şeyh ül-islâm Efendi ile Kaimmakam Paşa mu'tad üzere maan rikâb-i huma-yûna gidüb yine avdet ve yevm-i cum'a balâda zikr olunduğu üzere padişah-i dilagâh hazretleri salât-i cum'ayı Aysofya camiinde edaya himmet buyurdular

**Nasb - şüden-i Lala Mahmud Beğ be - Kethüdâyî-i
Hazret-i valide i muazzama**

Şehriyâr-i âli-tebah (âli-tebâr olacak) hazretlerinin lalâ-yi sada-kat-pîraları Mahmud Beğ Efendi hakkında ötedenberü hüsn-i teveccüh-i şahahâne ber-kemâl olduğundan mâadâ Mîr-i müşrûnileyhin ez-ka-dîm tarz ve etvârları âkilâne ve dil-pesend ve cümle hakkında nîg-hâh

[1] Cevdet Tarihinde bu Hatt-i Humayûndan hiç bahsedimemiştir.

ve mürüvvet-mend ve gayetle salâha mâil ve ahlâk-i hamîdeye nail olduklarından tâc ül - mestûrat seyyidet ül - muhadderât devletlü ismetlü veliyye-i ni'met-i âlemiyân valide sultan aliyyet üş - şân hazretlerinin kethüdalıkları hizmet-i halîlesi (celilesi olacak) avâtif-i seniyye-i tâc - dârîden Mîr-i müşarün-ileyhe mücedden kapucıbaşılık ile inâyet ü ihsan ve culûs i humayûnun ikinci günü Bâb-i Âlide başka başkaiki aded sam - mur erkân kürk ile mağbut ül - akrân kılındılar.

Der - zikr-i ba'z-i tebdilât ve tecdidât

Şehriyâr-i Skender-tüvan hazretlerinin şâhzadelikleri evanında kendi zât i mülûkânelerine ihtisas ile bendeleri olan hademe i devletleri sâye-i merha - met-vâye-i hüsrevânede alâ-meratibihim hâl ü şanlarına çesban birer manası - b ü meratib ve atâyâ ile bekâm buyrulmak lâyıq-i şan-i saltanat olmağla mukaddemâ padişâh-i merhum zamanında Çırman sancağı beğliği ve mer - tebe-i mîr-i mîranî ile Enderûn-i humayûndan ihrac olunmuş iken ba'zı es - bab ile nâil oldukları nân-pâreleri ref' ü iz'ac olunan Râtib Ahmed Paşa zade Şemseddin Beğ [1] Kapucılar kethüdalığı hizmet-i celilesiyle mesrur ve bekâm ve yine efendilikleri zaman-i sa'd-iktiranlarında Kur'an-i azîm üş-şan hâceleri olan silâhşorân-i hâssadan iffet ü salâh ile maruf Meh - med Efendiyi Kapucıbaşılık ihsaniyle maan mîr-âhûr-i evvel-i şehriyârî nasbîle şâdkâm ve kahvecibaşları sabık Mehmed Efendinin [2] evkaf i humayûn ve Ayasofya vakfi tevliyetleriyle maan kitâbet-i Ağa-yi Dâr üs - saadet iş-şerife hizmetleriyle mesrûr ve Şemseddin Beğ biraderi Ab - durrahman Beğ ve hâcegân-i divân-i humayûndan Amedî Râtib Ebu Bekir Efendi ordu-yi humayûnda bulunmasıyla ikisinin dahi icâleten Asitane'ye gelmeleriyçün emr-i humayûn şeref-sudûr itmekle geldikle - rinde Abdurrahman Beğ Şehremâneti ve Râtib Efendi Tezkire-i evvel vekâtetî ile ve ikinci kahvecî başları Efendiye [3] Haremeyn muhase - beciliğiyle müceddeden hâcelik ve ma'zul şehremîni Mehmed Efendiye Arnabut Mehmed Efendi azlinden Anatoli (Anadolu) muhasebeciliği ve ismetlü iffetlü Şah sultan aliyyet üş-şan hazretlerinin baltacılar kethü - dası Yusuf Efendiye Burusa (Bursa) pâyesiyle hâcelik ve çend rûz mü - rûrunda müşar ün-ileyhâ hazretlerinin kethüdalıkları ve ismetlü iffetlü Hadice sultan aliyyet üş-şan Hazretlerinin masraflık hizmetlerinde olan Ahmed Efendiye mevkufât pâyesiyle hâcelik ve çend ruz mürûrunda müşar ün-ileyhâ hazretlerinin kethüdalıkları ve kezâlik Matbah Emîni Küçük İbrahim Efendi Mühürdârı Ahmed Efendi bâ-emr-i humayûn hâ-

[1] Namık Kemal'in dedesi.

[2] Cevdet Tarihi, c. IV, s. 266 da, adı Mahmud Efendi olarak kayıtlıdır.

[3] Cevdet Tarihi, c. IV, s. 266 da, adı Osman olarak tesbit olunmuştur.

celik ve çend rûz mürûrunda Beyhan sultan aliyyet üş-şan Hazretlerinin kethüdalıkları ve kapu hasekisi İsmail Efendiye [1] Divân-i humâyûn hâceliği ve tevcihâtta anbarlar emaneti ve ma'zul Yazıcı Efendiye Nûr-i Osmânî tevliyeti ve müderrisîn-i kirâmdan ikinci altmışlı rütbesinde olan Yenişehirli Osman Paşa merhumun mahdumu İzzet Beğ hakkında dahi inâyet-i padişâhî zuhûra gelüb vaktiyle zabt etmek üzere havâss-i refia mevleviyyeti ve Dergâh-i âli kapucubaşlarından Şehsüvar zade Hamdullah Beğin bir müddetden berü ahvali diğer-gûn ve fikdan-i irad ile giriftar-i pençe-i eshab-i duyûn olduğu ma'lûm-i padişâh-i rub'-i meskûn olmağla rikâb-i humâyûnda Çavuşbaşılık ihsan buyurulub ey-yâm-i adalet-fercâm-i padişahîde her biri nâil-i meram oldılar [2]

Zıkr-i alâ-yi valide sultan aliyyet üş-şan

Valide-i muazzama-i padişâh-i devran Hazretlerinin de'b-i dirîn-i saltanat-i seniyye üzere azîm alay ile saray i atik-i ma'mureden saray-i cedit-i humâyûna getirülmesi hususuna irâde-i aliyye erzanî buyurulmağla culûs-i humâyûnun beşinci sebt günü irken saha-i saray-i atik-i humâyûnda mevcud olmalarıçün ber-muceb-i defter-i teşrifat rikâb-i humâyûn ve şikâr-i humâyûn ağaları ve umumen kapucubaşı ağaları ve salâtîn-i izam kethüdaları ve piyade ve süvari hademe-i Harameyn-i şerifeyn ve erbab-i manasıbdan Haremeyn-i şerifeyne ve Enderûna müteallik olanlar ve selâtîn evkafı mütevellileri ve teberdarân ve ağavat-i harem-i humâyûn ve ve Dâr üs-saadet iş-şerife Ağası ve kethüda-i hazret-i müşarûn-ileyhâya ve saire bir gün mukaddem tezkireler yazılıb cum'a irtesi günü tertib-i alâya mübaşeret olundukda ocaklu dahi esna-yi tarikde tarafeyne saf-beste-i makam-i selâm olub sekbanbaşı Ağa sultan Bayezid kolluğu pîşgâhında piyade durub yer öpdükde müşarûn-ileyhâ hazretlerinin gerdûne-i gerdûn-medârları cüz'î tevakkuf ve ağa-yi müşarûn-ileyhe hil'at ilbas ve bir boyama derûnunda kendüye ve neferrata ve etbâna mahsus olarak defter mucebince atiyeleri ihsan ve her bir kolluk geçildikde atayâ-yi mahsusları virilüb bu uslûb üzere Cebhane önünden Cebecibaşı selâmlayub atiyeleri virilerek ve iki tarafa çil pâre (para) nisar iderek Bâb-i humâyûndan duhul olundı ve erbab-i alay hastalar kapusu köşesini ilerüye tecavüz itdirilmeyüb her kes Bâb-i humâyûndan girdikce rütbe rütbe iki canibe dizilüb ve has furun dıvarı semti tahliye kılındı ve başhaseki ve hasekiyân dahi ellerinde hezârenler ile sol canibde dizilüb ziham-i nası seddetdiler Gerdûne-i hazret-i müşarûn-

[1] Cevdet Tarihi bu zatın tayininden bahsetmiyor.

[2] Cevdet Tarihi, c. IV, s.266 da Ratib Ahmet Paşa zade Naşid İbrahim Beye Emine Sultan kethüdalığı verildiği yazılı ise de Naim Efendi bundan bahsetmiyor.

ileyha tamam hasfuruñ kapusu önlerine resîde oldukda heman hurşid-i cihan-tâb-i saltanat ve mihr-i sipihr-i hilâfet kendi takım-i hüsrevâneleri bil-cümle piyâde rikâb-i humâyûnlarında âheste âheste orta kaldırımdan istikbal idüb furun hizasında takarrub itdiklerinde tamam âdâb-i mülûkâne ile rikâb beraberî valide-i muazzamları ümm ül-mü'minîn Efendimiz Hazretlerine iki def'a resm-i temennâ ile ta'zim ve tahsil-i riza-yi cenâb-i kibriya için kad-hamîde-i tekrîm ü tefhîm (تفخيم) oldılar bid-defeat zemzem-i gülbank-i mübarek bâd düâ (sı) reside-i küngüre-i arş-i a'lâ olub tarafeynden cüz'ice vakfe-gîr-i edây-i muamele-i dil-nevaz buyuruldu Ol rûz-i firûzda sâha-i saray-i behişt-âsâda bulunub bu haleti celîleye nazar-endâz-i behçet ü meserret olan ibâd-ullahda bükâ-yi şâdî ile hamd ü senâ ve dua itmedik bir ferd kalmayüb ez-cümle abd-i fakir vakt-i icâbet-i dua oldığı hatır-i fatıra lâyah olmağla dergâh-i cenâb-i kibriyaya ne vechile tazarru' ve niyâz olundığı hakka iyandır Ba'dehu ortakapudan dühûl buyurmalarıyla herkes mekânlarına avdet ve erbabı alaydan piyade ve süvâri atıyye erbabından olanların atıyyeleri kethüda-yi hazret-i müşârün-ileyhâ tarafından ihsan buyuruldu [1]

Âmeden-i ferve-i sammûr be-Kaimmakam Paşa ez canib-ı valide sultan aliyyet üş-şan

Öteden berü mu'tad olmak mülâbesesiyle valide sultan hazretlerinden Kaimmakam Paşa kullarına bir sevb-i ferve-i sammûr-i faiz üs-sürûr inayet ü ihsan buyurmalarıyla kethüda-i âli-cahları Mahmud Beğ ferve-i şerîfî zîver-i âğuş-î ta'zim iderek Bâb-i Âsafîye getürüb umumen kapu ricali tâ aşâğı divanhaneden karşılayub ve ta'zim ile Kaimmakam Paşa dahi istikbal ve arz odasında mübarek dâmen-i devletlerin ba'd et-takbil iktisa ve lûfta (lûften olacak) ve keremen tahrir buyurulan ferman-nâme-i aliyyelerini ihfaen kıraat ve mîr-i müşâr ün-ileyhe ilbas-i ferve olunub ve hademesine dahi hil'atler ilbas ve iade olundu [2]

Vürûd-i Kalgay Giray sultan ve azimet-i o

Bundan akdem müceddeden Kuban Hanlığı itibariyle hân-i âli-şan nasb olunan merhum Kırım Giray Han zadelerin ekberi Bahtgiray Hanın kalgay nasb idüb yine re'y-i Devlet-i Aliyye ile Kuban ve Çerkes taraflarına gönderdikleri birâder-i kihteri Mehmed Giray Sultanın Der-i aliyyeye vürûd ideceği çend ruz akdem ihbar olunub bir mahal tedarük olunması iktiza itmekle dergâh-i âli kapucubaşlarından mihmandar ta'yin ve Şehremini kurbünde bir vâsî' konak isticar ve canib-i mîrîden ta'yinat

[1] Bu bahis, Cevdet Tarihi c. IV, s. 165 te birkaç satırda icmal olunmuştur.

[2] Cevdet Tarihi, c. IV, s. 264-265 te bundan kısaca bahsedilmiştir.

virilüb resm üzere Bâb-i Âsafiye iki def'a gelüb kendüye sammur erkân kürk ve bir kat libas-i fâhir ve mirzalarına birer boğçe libas ve sair hademesiyçün atıyye ve kendi koyunlarına iki bin rub'iyye altunu vaz' ü ikram olunub emsâl-i sabıkı üzere rüsûmat icra olunarak bir iki mahdan sonra donanma-yi humayûn kalyonlarından birine vaz' ve kendüye yiğirmi bin ve etbana altı bin guruş harc-i râh ve andan maada Kuban ve Çerkes cânibleri ümerasına ve iktiza iden mühimmat-i ceng ve tîr ü kemân ve hil'atler elli bin guruşlukdan ziyade taşra Hazînedarbaşı ma'rifetiyle eşya âmade olunub defter mucibince sefineye vaz' ve üzerine zuamâdan bir kimesneyi bil-mâiyye me'mur idüb cümlesi birden Anapa ve Soğucak ve andan Çerkes canibine irsal olundılar [1]

Ta'yin şüden-i el-hâc Nu'man Beg be-muhafaza ve nezaret-i umur-i kilâ'-i boğaz

Karadeniz boğazında mukaddem ve muahhar bina ve ihdas olunan kilâ-i tis'anın nezaretine ve zabt ü rabt-i neferatına ve emr-i muhafazalarına müteayyinan-i Devlet-i Aliyyeden bir nâfiz ül-kelim sâdik ve işgüzar ve mücerreb ül-etvar şecf' ve bahadır bir kimesnenin nasb ü ta'yini vakt ü hale nazaran mühimme-i Devlet-i Aliyyeden olmağla olmağla dergâh-i âli kapucubaşlarından olub mukaddemâ Mehadiyye ma'rekesinde Rüstemâne secâati meşhûd-i hâss ü âm olan sâlih ve mütedeyyin ve her vechile kâr-güzar seyyid el-hâc Nu'man Beğ bâ-ferman-i âli kilâ' nazırı ünvaniyle nasb ü ta'yin olunub boğazın canibeyninde vâki' kilâa merbut olan sevahilin nig ü bed umûr u hushsu sahib-i arz olmak üzere mufevvaz-i uhde-i iktidarları kılındı [2]

İtlâk-i nefy-şüdegân ve ihsan-i payeha ez-karîha-i humayûn

Vuku-i cülûs-i humayûndan mukaddem ber-muktezâ-yi takdir-i ilâhi birer vesîle ile nefy ü iclâ ve metâib-i gurbete mübtelâ olan zevat-i kirâmın yine vatan-i asliyyelerine (aslîlerine olmak lâzım) gelüb duâ-yi hayr-i padişahîye müvazabat üzere olmalarına irade-i seniyye taallûk ve afv ü itlâkları fermân-ı humayûn buyurlmağla evvelâ Şeyh ul-islâm-i esbak İbrahim Beğ Hazretleri Bursa'dan (Bursa) gelüb sahil-hânelerinde ikamet itmek ve mahdumları el-hâc Mustafa Beğ dahi sahil-hânelerinden

[1] Mehmed Giray Sultanın İstanbul'a gelişi ve Kuban bölgesine gidişi hakkında Tarih-i Cevdet malûmat vermiyor.

[2] Cevdet Tarihi, c. IV, 's. 266 da bundan kısaca bahsedilmiştir.

taşra çıkmamak [1] üzere gurbet der - vatan cefasına mübtelâ iken onlar dahi fîmâ ba'd itlâk olunmak ve Taifde ikamet şartıyla menfi olan Reis-i etibbâ-yi sabık Hayrullâh Efendi huccâc-i hidâyet - minhâc ile avdet itmek ve sabıka Anatoli (Anadolu) payesiyle ordu-yı humayûn kadısı iken Mağnisa'ya (Manisa) nefy olunan Abdullah Monla (Molla) Efendi dahi Âsitaneye hânelerine gelmek üzere ferman-i cihan mutâ-i hüsrevaneleri şeref - sūdûr itmeğin itlâk emr-i şerifleri taraflarına vasıl oldukda her biri hasret-keş-i arzu-yı mülâkatı olduğu iyâl ü evlâd ü etbana mülâki ve eyyâm-i ömr ü devlet-i padişâhî daavâtına müdavim oldular ve avasit-i şaban ül - muazzamda Anatoli (Adadolu) payesi olan Hamidî zade Mustafa Efendiye kariha-i sabıha-i şehriyariden Rumili (Rumeli) sadrı pâyesi ve sabıka bil-fi'l Anatoliden (Anadoludan) ma'zul Mustafa Aşir Efendiye kezâlik Rumili (Rumeli) sadrı pâyesi ve sabıka bil-fi'l İstanbul'dan ma'zûl Mehmed Salih Efendi zade Ahmd Es'ad Efendiye Anatoli (Anadolu) sadr pâyesi ve sabıka Medine-i Münevvere kadısı Mehmed Paşa zade İbrahim Efendiye İslanbul pâyesi ve sabıka Burusa (Bursa) kadısı es-seyyid Hâlis Efendiye Mekke-i Mükerreme pâyesi inâyet ve ihsan buyurulmağla hakka ki levâzım-i şân ü şükûh i saltanat merasim-i mekadir-dânî vü fûtüvveti ifâ vü icra buyurdular [2]

Zikr-i ba'z-i tebdilât

İki yüz dört (1789-1790) senesine mahsuben İstadbul cizyesi kapucubaşı ağalardan Kıbrısı Ali Ağaya tevcih ve ilbas-i hil'at ve hassa kasağbaşı yine kapucubaşı Ağalardan sabıka Duhhân Gümrükcüsü Selânikli Hasan Ağaya tevcih ü inâyet buyuruldu [3]

İrsâl-i mühr- i humayûn be - serdar-i ekrem

Serdâr-i ekrem Yusuf Paşaya mühr-i cedîd-i humayun gönderilüb kemâ-kân mesned-i valâ-yi vekâlet-i mutlakada istikrarlarına irâde - i seniyye-i cihan-dârî taalûk itmeğin kethüda-yi bevvabîn-i şehriyârî Şemsüddin Beğ vesâtetleriyle mühr-i cedîd-i humayûn ve serâsere dühte sammur-i faiz üs - sürûr ve kemakân ibka-yi sadareti hâvi bir kıt'a Hatt-i Humayûn-i şevket - makrun irsâl buyurılıb ve bu esnada ordu-yı humayûnda bir kıst mevâcib virilmekle çukadar-ı Endernûn-i şehriyarî

(arkası var)

[1] Cevdet Tarihi, c. IV s. 267 den, bu zatın istediği yerde oturmasına sonradan müsaade edildiği anlaşılmaktadır.

[2] Cevdet Tarihi, c. VI, s. 267 - 268 deki malûmata uygundur.

[3] Cevdet Tarihinde bu malûmat yoktur.